

УДК: 339.9+338.2:330.34

DOI: <https://doi.org/10.30838/EP.192.141-147>

Олійник К.
Маріупольський державний університет
Oliinyk K.
Mariupol State University
<https://orcid.org/0009-0007-6413-7259>

СОЦІАЛЬНІ ВЕКТОРИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ЗАГРОЗИ ВИНИКНЕННЯ НОВИХ ДИСКРИМІНАЦІЙНИХ ПРОЯВІВ ЦИФРОВОЇ БІДНОСТІ ТА РОЛЬ СТАЛИХ ФІНАНСІВ У ЇХНІЙ ПРОТИДІЇ

Стаття базується на дослідницькій гіпотезі, що аналіз соціальних наслідків процесів оцифрування та цифровізації як складових цифрових трансформацій, що генерують нові загрози економічній нерівності, передбачатиме уважне вивчення причинно-наслідкових зв'язків, що поставатимуть в конкретних історичних обставинах та інституційних умовах, і віддзеркалюватимуть комплекс поєднаних у моменті взаємозалежних подій глобального, регіонального і національного значення. Мета дослідження полягає в узагальненні уявлень про вплив процесів цифровізації на перебіг цифрових трансформацій із особливим акцентом на ролі цифрових технологій в генеруванні нового типу нерівності — цифрової бідності. Складовою процесів оцифрування, а відтак і цифровізації, є процес датафікації, під якою ми розуміємо діяльність, поведінку чи процес, в результаті якого формуються нові фактори виробництва — значущі дані як центральний аспект цифровізації. У сучасних дослідженнях процесів цифровізації, технології постають такими ж багатограними акторами, як і соціально-технічні патерни, у які вони вбудовані і під впливом яких вони формуються та змінюються. Цифрові зміни як проміжний етап цифрових трансформацій чинять еволюційний, а часом й насильницько революційний (у разі інноваційного прориву як прояву шумпетеріанської творчої деструкції) тиск на всіх рівнях соціальної взаємодії: на рівні суспільства у цілому; на рівні оцифрованого суспільства з його цифровими новоствореними віртуальними просторами; на рівні організацій та інститутів. Питання тривалості процесів цифрової трансформації так само є контроверсійним, хоча наявний емпіричний досвід дозволяє встановити, що цифровізація — це процес, який триває десятиліттями, що означає, що сама по собі вона може бути частиною інших трансформаційних процесів, як то такі «мегапроцеси», як глобалізація, стандартизація, раціоналізація. Аналіз проявів глобальної проблеми бідності в умовах цифрових трансформацій ставить під сумнів місце «соціального» в суспільстві, адже змушує визнати, що уряди держав, незалежно від рівня їхнього розвитку, не здатні забезпечити відповідною цифровою інфраструктурою всіх громадян для забезпечення соціальних послуг. Концептуальні розбіжності між інвесторами, що позиціонуються як раціональні, і передбачуваними бенефіціарами, що позиціонуються як ті, хто сподівається на інтерес із боку інвесторів, легітимізують процес накопичення капіталу для внеску у вирішення проблеми цифрової бідності.

Ключові слова: цифрова трансформація, цифровий розвиток, цифрова економіка, цифрова нерівність, цифрові фінанси, сталі фінансування, соціальні фінанси, цифрова бідність, соціальна політика, загрози, ризики

SOCIAL VECTORS OF DIGITAL TRANSFORMATION: THREATS OF EMERGING NEW DISCRIMINATORY MANIFESTATIONS OF DIGITAL POVERTY AND THE ROLE OF SUSTAINABLE FINANCE IN THEIR COUNTER

The article is based on the research hypothesis that the analysis of the social consequences of digitization and digitalization processes as components of digital transformations that generate new threats to economic inequality will involve a careful study of cause-and-effect relationships that will arise in specific historical circumstances and institutional conditions, and will reflect a complex of combined at the moment of interdependent events of global, regional and national importance. The purpose of the study is to generalize ideas about the impact of digitization processes on the course of digital transformations with a special emphasis on the role of digital technologies in generating a new type of inequality — digital poverty. A component of the processes of digitization, and therefore digitalization, is the process of datafication, by which we understand the activity, behavior or process, as a result of which new factors of production are formed - meaningful data as a central aspect of digitalization. In modern studies of digitization processes, technologies appear as multifaceted actors as the socio-technical patterns in which they are embedded and under the influence of which they are

formed and changed. Digital changes as an intermediate stage of digital transformations exert evolutionary, and sometimes violently revolutionary (in the case of an innovative breakthrough as a manifestation of Schumpeterian creative destruction) pressure on all levels of social interaction: at the level of society as a whole; at the level of digitized society with its digital newly created virtual spaces; at the level of organizations and institutes. The question of the duration of digital transformation processes is also controversial, although the available empirical experience allows us to establish that digitalization is a process that lasts for decades, which means that it can itself be part of other transformation processes, such as such "mega-processes" as globalization, standardization, rationalization. Digitization is not always immanent in novelty and innovation, because digitization processes can arise from existing processes, or even block potential novelty in business processes, which can lead to a decrease in profitability or even the destruction of business models themselves. In this case, digitalization can be characterized by a so-called built-in stabilizer, which, in fact, blocks digital changes. This means that both new and institutionalized technologists will form new socio-technical mechanisms of interaction between various stakeholders. The analysis of the manifestations of the global problem of poverty in the conditions of digital transformations calls into question the place of "social" in society, because it forces us to admit that the governments of states, regardless of their level of development, are not able to provide the appropriate digital infrastructure for all citizens to provide social services. Conceptual differences between investors, positioned as rational, and intended beneficiaries, positioned as those hoping for interest from investors, legitimize the process of capital accumulation to contribute to the solution of digital poverty.

Keywords: digital transformation, digital development, digital economy, digital inequality, digital finance, sustainable financing, social finance, digital poverty, social policy, threats, risks

JEL Classification I3, F19, O3, O14, O33

Постановка проблеми. Цифровізація є складним і гетерогенним процесом, що актуалізує застосування цифрових технологій (наприклад, алгоритмів, програмного забезпечення та цифрових інфраструктур), і цифрових даних у сучасному суспільстві. Соціальна значимість цифрових даних і цифрових технологій у різних сферах життя суспільства характеризується поняттям «релевантність», що означає допустимість виникнення і впровадження невдалих цифрових проєктів, спірних алгоритмічних систем або погано функціонуючої цифрової інфраструктури, що дозволяє запобігти абсолютизації (глюрифікації) цифрових технологій. В останні роки розвиток «цифрових фінансів» стає дедалі активнішим, не поступаючись «мейнстрімним фінансам» та «сталім фінансам» (зеленим фінансам, кліматичним фінансам, соціальним фінансам), й прищивується завдяки фінансовим інноваціям, таким як використання штучного інтелекту у фінансах, веб-платформи фінансових технологій, платформи мобільних телефонів, технологія блокчейну або розподіленого реєстру та Інтернет речей (IoT). «Стале фінансування» акцентує на використанні фінансів для діяльності, що сприяє стійкості довкілля та суспільства до деструктивних змін. Інтуїтивно зрозуміло, що соціальна та екологічна сталість може бути досягнута за допомогою цифрових фінансів. Але для того, щоб це сталося, необхідно консолідувати мейнстрімні фінанси, цифрові фінанси та сталі фінанси. Цифрові фінанси можуть стимулювати інвестиції та фінансування «зелених» та соціальних проєктів. Хоча цифрові фінанси можуть створювати нові ризики та непередбачені наслідки їхнього впровадження, існує певний оптимізм щодо того, що переваги цифрових фінансів переважають пов'язані з ними загрози загострення нерівності та поглиблення асиметрії економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню наслідків цифрової трансформації на зміну усталеного економічного ландшафту та ефективність бізнес-моделей, з акцентом на конкурентних

відносинах, було присвячено роботи вітчизняних та зарубіжних вчених, у числі яких відзначаємо: С. Бреннера і Д. Крайс [1], Р. Д'Авені [2; 3], Г. Вілсона і П. Дагерті [4], Д. Асемоглу, П. Агіона, Л. Бурштин, Д. Хемоус [5], О. Булатову, В. Панченка, О. Івашенко [6], Н. Резнікову [7], О. Птащенко, О. Чугаєва [8], А. Шлапак [9; 10; 11] і К. Краус і Н. Краус [12; 13] відзначили зростання ринкової влади цифрових платформ як один із проявів глобальної нерівності, що формується, і часто подається у фаховій літературі під поняттями «цифровий вірус» або «цифрова матриця».

Незважаючи на існуючі доробки авторів, питання дослідження соціальних наслідків процесів оцифрування та цифровізації як складових цифрових трансформацій, що генерують нові загрози економічній нерівності, передбачатиме уважне вивчення причинно-наслідкових зв'язків, що поставатимуть в конкретних історичних обставинах та інституційних умовах, і віддзеркалюватимуть комплекс поєднаних у моменті взаємозалежних подій глобального, регіонального і національного значення.

Мета дослідження полягає в узагальненні уявлень про вплив процесів цифровізації на перебіг цифрових трансформацій із особливим акцентом на ролі цифрових технологій в генеруванні нового типу нерівності — цифрової бідності, а також цифрових фінансів у протидії загостренню соціальної стратифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних дослідженнях процесів цифровізації, технології постають такими ж багатограними акторами, як і соціально-технічні паттерни, у які вони вбудовані і під впливом яких вони формуються та змінюються. Цифрові зміни як проміжний етап цифрових трансформацій чинять еволюційний, а часом й насильницько революційний (у разі інноваційного прориву як прояву шумпетеріанської творчої деструкції) тиск на всіх рівнях соціальної взаємодії (рис. 1): на рівні суспільства у цілому (концепт наглядного капіталізму С. Зубофф [14]; на рівні оцифрованого суспільства з його

цифровими новоствореними віртуальними просторами [15]; на рівні організації та інститутів [16].

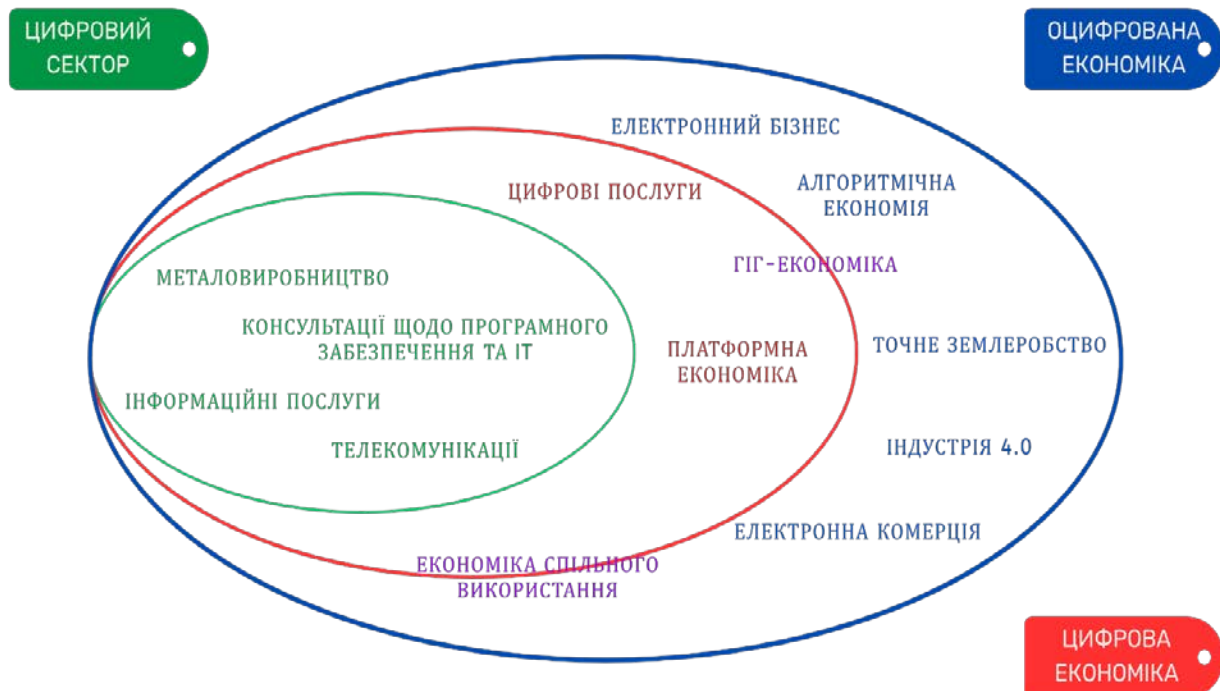

Рис. 1. Оцифрована економіка як результат безперервності цифрових трансформацій
Джерело: [17]

Е. Тоффлер [18] запровадив у термінологічний обіг термін «просьюмер» (англ. «prosumers») для позначення поступового стирання меж, яка відділяє виробника від споживача — термін, який, застосовуючи по відношенню до Інтернету, А. Бранс [19] модифікував у «прод`юзезж» (англ. «produsag»). Обидва терміни означають, що віднині споживач має працювати (*наприклад, у магазинах покупці виступають касирами, а ресторани швидкого харчування заохочують своїх клієнтів самостійно утилізувати харчові обгортки*), виконуючи роботу, яку традиційно виконували наймані та оплачувані працівники, що відповідає стратегії максимізації прибутку, у тому числі, за рахунок зростання застосування неоплачуваної праці споживачів. В контексті Web 2.0 виробництво та споживання відбувається одночасно у процесі надання послуг в рамках соціальних мереж. Ключовою визначальною особливістю Web 2.0 є те, що користувачі беруть участь у процесах виробництва та споживання, коли вони створюють і переглядають онлайн-контент, коли вони додають теги та ведуть блоги, публікують пости і діляться враженнями. Таким чином, користувачі є «prosumers» або «produsag». Синтезуючи цю концепцію із підходом С. Зубофф про становлення капіталізму спостережень або наглядового капіталізму, Дж. Половскі стверджує, що поєднання стеження та спонукання лежить в основі накопичення капіталу в Інтернеті 2.0 [20]. У соціальних мережах користувачі споживають веб-сервіс і одночасно виробляють рекламну релевантну інформацію. Інший фокус дослідницького ракурсу зосереджений навколо цифрових технологій як джерела великих даних [21], економіки платформ [16] або штучного інтелекту [22], які фундаментально трансформують

сучасні соціальні процеси.

Складовою процесів оцифрування, а відтак і цифровізації, є процес датафікації, під якою ми розуміємо діяльність, поведінку чи процес, в результаті якої формуються нові фактори виробництва — значущі дані як центральний аспект цифровізації. Заслуговує на особливу увагу підхід С. Пфайффер [23], дослідницький інтерес якої полягає не в аналізі неоднорідності процесів цифровізації та її наслідків, а у виокремленні найбільш дієвих та життєздатних форм пцифрових бізнес-моделей, комбінація яких і засвідчить становлення капіталізму нового зразка. С. Пфайффер влучно зазначає, що «...без сумніву, цифровізація та цифрова трансформація стали модними словами, своєрідним метатегом того, як суспільство сприймає масштаби, напрямки і глибину передбачуваної трансформації нашого часу» [23]. С. Бюхнер, Дж. Гергезелл і Дж. Каллінікос [24], використовуючи соціально-історичний підхід, і, тим самим, зосередившись на соціально-історичних особливостях прояву цифрових явищ та специфіці впровадження та розвитку цифрових технологій в різних культурних та історичних контекстах, особливістю процесно-орієнтованого підходу або перспективи, адаптивного(ої) до вивчення цифрових трансформацій, пропонують розуміти фактор тимчасовості і врахування послідовності різних подій, які докорінно можуть змінити наслідки цифровізації. Вони відстоюють думку, що саме орієнтоване на процес дослідження цифрової трансформації обов'язково включає соціально-історичний контекст досліджуваного явища, його історичне становлення таким, а не іншим.

Соціальне фінансування та «зелене» фінансування є компонентом фінансування розвитку, тоді як

інновації в галузі цифрових фінансів можуть полегшити фінансування проєктів розвитку, таких як «зелені» та соціальні проєкти. Канали цифрового фінансування пропонують ефективну, безперервну та відповідну альтернативу для транзакцій, пов'язаних з фінансуванням бізнесу, корпоративними фінансами, державними фінансами та фінансуванням розвитку. Концепції «зелене» фінансування та «соціальне фінансування» розглядаються як компонент фінансування розвитку, оскільки кінцева мета «зеленого» та соціального фінансування полягає у покращенні результатів розвитку на благо суспільства та довкілля. Отже, цифрові фінанси діють як фактор, що сприяє розвитку «зелених» фінансів та соціального фінансування [25].

Сьогодні у багатьох країнах мережа соціального захисту (СЗ) спрямована на захист добробуту та зниження ризиків для вразливих груп, за допомогою таких інструментів, як страхування безробіття та державні пенсії, що, в свою чергу, обмежуються потенціалом податково-бюджетної та грошово-кредитної політики. СЗ сприяє згладжуванню циклічних подій, пов'язаних із економічною кон'юнктурою і демографічними змінами або системними шоками, які впливають на доходи та видатки бюджету. При цьому Big Data [9; 10], штучний інтелект та технології розподіленого реєстру поступово трансформують підходи до визначення ефективності соціальної політики. Цифровізація соціальної взаємодії призводить не лише до трансформації поняття «соціальний капітал», але й стає підґрунтям для створення цифрових благодійних платформ, які надають грошові ресурси нужденним. Використання цифрових валют Центральних банків здатне спрямовувати потоки капіталів у обрані сталі проєкти.

У соціальних фінансах слово «соціальне» означає об'єкт фінансового інвестування – соціальні блага чи програми, спрямовані на зменшення бідності. Інвестиційні можливості зосереджені на проєктах, які задовольняють конкретні соціальні потреби, включно з багатьма проєктами, які колись були в компетенції держави загального добробуту: освіта, субсидоване житло, охорона здоров'я, підтримка малозабезпечених. Дослідження взаємозв'язку між інвестиціями, що маркуються етичними нормами, та державною підтримкою соціального фінансування, виявило зрушення в управлінні, які розширюють приватний вплив на пріоритети державної політики, одночасно зменшуючи відповідальність держави за пряме надання послуг [26].

Соціальні фінанси — це цілеспрямоване застосування інструментів та стратегій для спрямування капіталу на діяльність, яка приносить суспільству соціальні дивіденди. Соціальні фінанси також можна розглядати як підхід до управління фінансами, що поєднує економічний прибуток із соціальними дивідендами. Соціальні фінанси, по суті, це концепція, що використовується для характеристики процесів кредитування компаній та здійснення інвестицій у компанії, які вважають себе соціальними підприємствами, благодійними організаціями, кооперативами та некомерційними організаціями. Інвестори з різним ступенем зацікавленості у соціальній віддачі можуть коригувати

свій портфель таким чином, щоб максимізувати як фінансові, так і соціальні очікування, тим самим, роблячи внесок у систему соціального захисту. Зазначеному «коригуванню» сприятиме використання цифрових алгоритмів.

Для опису інвестиційних продуктів соціального фінансування використовують різні терміни: у Європі ці фінансові продукти відомі як облігації соціального впливу (SIB); у США використовується термін «плата за успіх» (PFS); в Австралії - облігації соціальної допомоги (SBB); облігації на розвиток (DIB) у країнах, що розвиваються. Хоча їх різне значення ускладнює розуміння цього соціального явища, всі вони мають схожі риси, включаючи: участь приватних та державних суб'єктів у державно-приватному партнерстві; початкові фінансові вкладення; чітку програму дій. Облігації соціального впливу є чи не єдиним інструментом, який передбачає, що уряди виплачують інвесторам прибутки від капіталу. SIB є державно-приватним партнерством, в якому послуги передаються за контрактом третій стороні та фінансуються інвесторами, при цьому державні виплати інвесторам залежать від результатів реалізованої програми.

Соціальні інновації включаються до багатьох нових підходів до диверсифікованого інвестування. Нові форми соціальних послуг надаються у вигляді взаємного обміну, чому сприяє розвиток шерінгової економіки каналами цифрових платформ. Нові фінансові інструменти залучають новий тип інвесторів, які більше не спрямовують пасивно свої заощадження в цінні папери, пропонувані фінансовими посередниками, а готові використовувати свої заощадження тільки в тому випадку, якщо інвестиції відповідають їхнім ціннісним орієнтирам. На нашу думку, соціальні облігації та облігації соціального впливу є двома основними категоріями фінансових інструментів, які можуть поєднувати у собі соціальну та фінансову віддачу. Спільним знаменником цих двох продуктів є те, що обидва вони відображають бажання вжити заходів щодо вирішення соціальної проблеми, яка потребує додаткових інвестицій, чи то державних чи приватних. Благодійні фонди практикують соціальне фінансування за допомогою так званих інвестицій, пов'язаних із програмами та місіями. Вони покликані об'єднати соціальну (благодійну) та фінансову (максимізацію портфеля) місії фондів. Аналогічним чином, «венчурна філантропія» застосовує бізнес-принципи до видачі грантів, і ця практика називається «невтомною монетизацією», яка включає вимірювання впливу та ефективності благодійності у фінансовому вираженні. Ця модель філантропії поєднує у собі фінансові інновації з «підривним» підходом технологічної індустрії.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У світлі фактичних і очікуваних досягнень штучного інтелекту та аналізу великих даних цінність історичної контекстуалізації неминуче відходитиме на другий план. Динамізм змін під впливом цифрових трансформацій створює методологічні пастки для соціальних наукових досліджень цифрової трансформації, які не спроможні встановити причинно-наслідкові

механізми між тригером змін та новим економічним ландшафтом. Питання тривалості процесів цифрової трансформації так само є контрверсійним, хоча наявний емпіричний досвід дозволяє встановити, що цифровізація — це процес, який триває десятиліттями, що означає, що сама по собі вона може бути частиною інших трансформаційних процесів, як то такі «мегапроцеси», як глобалізація, стандартизація, раціоналізація. Цифровізації не завжди іманентна новизна та інноваційність, адже процеси цифровізації можуть поставати із існуючих процесів, або навіть блокувати потенційну новизну у бізнес-процесах, яка може призвести до зменшення прибутковості або навіть руйнування самих бізнес-моделей. У такому випадку цифровізація може характеризуватись так званним вбудованим стабілізатором, який, по суті, блокує цифрові зміни. Це означає, що як нові, так й інституціоналізовані технології, формуватимуть нові соціально-технічні механізми

взаємодії різних стейкхолдерів.

Аналіз проявів глобальної проблеми бідності в умовах цифрових трансформацій ставить під сумнів місце «соціального» в суспільстві, адже змушує визнати, що уряди держав, незалежно від рівня їхнього розвитку, не здатні забезпечити відповідною цифровою інфраструктурою всіх громадян для забезпечення соціальних послуг. Концептуальні розбіжності між інвесторами, що позиціонуються як раціональні, і передбачуваними бенефіціарами, що позиціонуються як ті, хто сподівається на інтерес із боку інвесторів, легітимізують процес накопичення капіталу для внеску у вирішення проблеми цифрової бідності. Нерівномірність географії розташування соціальних інвесторів і бенефіціарів, а відтак і здійснюваного ними соціального впливу, має поставити питання про становлення нових дискримінаційних проявів цифрової бідності.

Список використаних джерел:

1. Brennen, S., & Kreiss, D. Digitalization and digitization. 2014. Режим доступу: URL: <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/>.
2. D'Aveni, R. A. (1995). Coping with Hypercompetition: Utilizing the New 7S's Framework. *Academy of Management Executive*, 9 (3), 45–57. <https://doi.org/10.5465/ame.1995.9509210281>
3. D'Aveni, R. (2010). How to Escape the Differentiation Proliferation Trap. *Strategy and Leadership*, 38 (3), 44–49. <https://doi.org/10.1108/10878571011042104>
4. Wilson, H. J., & Daugherty, P.R. (2018). Collaborative Intelligence: Humans and AI Are Joining Forces. *Harvard Business Review*. 96 (4), 114–23. Режим доступу: <https://hbr.org/2018/07/collaborative-intelligence-humans-and-ai-are-joining-forces>
5. Acemoglu, D., Aghion, P., Bursztyn, L. & Hémous, D. (2012). The environment and directed technical change. *The American Economic Review*, 102(1), 131-166. DOI: 10.1257/aer.102.1.131
6. Булатова, О., Панченко, В., & Іващенко, О. (2023). Мегатренди міжнародного економічного розвитку і виклики економічній безпеці: потенціал управління політикою стійкості та протидії ризикам. *Modeling the development of the economic systems*, 2, с. 215–222. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-29>
7. Резнікова, Н. В. & Іващенко, О. А. (2016). Поляризація й нерівномірність економічного розвитку як домінуюча ознака сучасного етапу глобалізації. *Інвестиції: практика та досвід*, 4, 7–12. Режим доступу: http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2016/3.pdf
8. Reznikova, N., Ptashchenko, O., Chugayev, O., & Ivashchenko, O. (2022). Y-Reality as a Shift From "Great Moderation" to "Global Chaos": Assessment of Global Macroeconomic and Crisis Processes Through the Prism of Generational Dialogue and Development Issues. *Журнал стратегічних економічних досліджень*, 6(11), 9–20. DOI: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2022.6.6>
9. Шлапак, А.В. (2022) FINTECH і BIG TECHS як драйвери цифровізації світових ринків фінансових послуг і міжнародного ринку капіталу. *Modeling the Development of the Economic Systems*, 2022, № 3, 210-216. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-5-30>
10. Шлапак, А.В. (2022) Наглядний потенціал фінансових установ у протидії кіберзлочинам та інформаційним атакам в умовах зростання ролі FINTECH і BIG TECHS на цифровізованих ринках капіталу. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: економічні науки, № 2. (Т. 2), 273-280. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-43](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-43)
11. Резнікова, Н.В., Шлапак, А.В., & Іващенко, О.А. (2023). Від промислових екосистем до екосистем цифрової економіки: нові бізнес-моделі і моделі конкуренції в умовах діджиталізації міжнародної торгівлі товарами і послугами. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: економічні науки, 2 (316), 332-340. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-52>
12. Kraus, K., & Kraus, N. (2023). The nature of digital transformation. *Energy of the economy. How to feel, understand and use it: Scientific monograph*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 280 p.
13. Краус, К. М., Краус, Н. М., & Штепа, О. В. (2021). Індустрія X.0 і Індустрія 4.0 в умовах цифрової трансформації та інноваційної стратегії розвитку національної економіки. *Ефективна економіка*, 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.5.91
14. Zuboff, S. (2018). *The age of surveillance capitalism: The fight for the future at the new frontier of power*. London: Profile Books.
15. Knoblauch, H., & Löw, M. (2020). *The Re-Figuration of Spaces and Refigured Modernity – Concept and*

Diagnosis. *Historical Social Research*, 45 (3), 263-92. <http://doi.org/10.12759/hsr.45.2020.2.263-292>.

16. Alaimo, C., & Kallinikos, J. (2021). *Managing by Data: Algorithmic Categories and Organizing*. *Organization Studies*, 42 (9), 1385-407. <http://doi.org/10.1177/0170840620934062>.
17. Bukht, R., & Heeks, R. (2017). *Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy*. *Development Informatics Working Paper Series*. Режим доступу: <https://diodeweb.files.wordpress.com/2017/08/diwp68-diode.pdf>
18. Toffler, A. (1984). *The third wave: The classic study of tomorrow*. New York: Bantam
19. Bruns, A. (2008). *Blogs, Wikipedia, Second Life, and beyond: From Production to Produsage*. New York: Peter Lang.
20. Polowcxy, J. (2012). *Strategic Management at the Beginning of the XXI Century: The Impact of Crisis Turbulences*. *Poznan University of Economics Review*, 12 (3), 81–98. Retrieved from: <https://pdfs.semanticscholar.org/28df/2eb4d9823dd1561b0137c456228c6a592864.pdf>
21. Diaz-Bone, R. (2019). *Statistical Panopticism and Its Critique*. *Historical Social Research*, 44 (2), 77-102. doi: 10.12759/hsr.44.2019.2.77-102.
22. Bechmann, A., & Bowker G.C. (2019). *Unsupervised by any other name: Hidden layers of knowledge production in artificial intelligence on social media*. *Big Data & Society*, 6 (1), 1-11. doi: 10.1177/2053951718819569
23. Pfeiffer, S. (2019). *Digitale Transformation: Great, greater, tilt ...? Von der Produktivkraft- zur Distributivkraftentwicklung*. In *Große Transformation? Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden*, 383-99. https://doi.org/10.1007/978-3-658-25947-1_21
24. Büchner, S., Hergesell, J., & Kallinikos, J. (2022). *Digital Transformation(s): On the Entanglement of Long-Term Processes and Digital Social Change; An Introduction*. *Historical Social Research*, 47(3), 7-39. <https://doi.org/10.12759/hsr.47.2022.25>
25. Chiapello, E., & Knoll, L. (2020). *Social Finance and Impact Investing: Governing Welfare in the Era of Financialization*. *Historical Social Research*, 2020, 45(3), 7-30. <https://doi.org/10.12759/hsr.45.2020.3.7-30>
26. Barman, E. (2015). *Of Principle and Principal: Value Plurality in the Market of Impact Investing*. *Valuation Studies*, 2015, 3 (1), 9-44. Режим доступу: <https://valuationstudies.liu.se/article/view/782/362>

References:

1. Brennen, S., & Kreiss, D. (2014). *Digitalization and digitization*. Retrieved from: <http://culturedigitally.org/2014/09/digitalization-and-digitization/> (accessed June 30, 2024).
2. D'Aveni, R. A. (1995). *Coping with Hypercompetition: Utilizing the New 7S's Framework*. *Academy of Management Executive*, 9 (3), 45–57. <https://doi.org/10.5465/ame.1995.9509210281>
3. D'Aveni, R. (2010). *How to Escape the Differentiation Proliferation Trap*. *Strategy and Leadership*, 38 (3), 44–49. <https://doi.org/10.1108/10878571011042104>
4. Wilson, H. J., & Daugherty, P.R. (2018). *Collaborative Intelligence: Humans and AI Are Joining Forces*. *Harvard Business Review*. 96 (4), 114–23. Режим доступу: <https://hbr.org/2018/07/collaborative-intelligence-humans-and-ai-are-joining-forces>
5. Acemoglu, D., Aghion, P., Bursztyn, L. & Hemous, D. (2012). *The environment and directed technical change*. *The American Economic Review*, 102(1), 131-166. DOI: 10.1257/aer.102.1.131
6. Bulatova, O., Panchenko, V. ta Ivashchenko, O., 2023. *Megatrendy mizhnarodnoho ekonomichnoho rozvytku i vyklyky ekonomichnoho bezpetsi: potentsial upravlinnia politykoiu stiikosti ta protydii ryzykam [Megatrends of international economic development and challenges of economic security: the potential of managing the policy of sustainability and countering risks]. Modeling the development of the economic systems*, 2, 215–222. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-8-29> (in Ukrainian)
7. Reznikova, N. V. and Ivashchenko, O. A., 2016. *Poliaryzatsiia y nerivnomirnist ekonomichnoho rozvytku yak dominuiucha oznaka suchasnoho etapu hlobalizatsii [Polarization and unevenness of economic development as a dominant feature of the modern stage of globalization]. Investytsii: praktyka ta dosvid*, 4 (liutyi), p. 7–12 (in Ukrainian). Retrieved from http://www.investplan.com.ua/pdf/4_2016/3.pdf
8. Reznikova, N., Ptashchenko, O., Chugayev, O. and Ivashchenko, O., 2022. *Y-Reality as a Shift From "Great Moderation" to "Global Chaos": Assessment of Global Macroeconomic and Crisis Processes Through the Prism of Generational Dialogue and Development Issues*. *Zhurnal stratehichnykh ekonomichnykh doslidzhen*, 6(11), 9–20. DOI: <https://doi.org/10.30857/2786-5398.2022.6.6>
9. Shlapak, A. (2022). *FINTECH and BIG TECHS yak draivery tsifrovizatsii svitivih rinkiv finansovih poslug I mignarodnoho rinku kapitaliv [FINTECH and BIG TECHS as Digitalization Drivers of the Global Financial Services-markets and the International Capital Market], Modeling the Development of the Economic Systems*, vol. 3, pp. 210-216. DOI: <https://doi.org/10.31891/mdes/2022-5-30> (in Ukraine)
10. Shlapak, A. (2022). *Naglyadovi potentsial finansovih ustanov u protidii kiber-zlochynam ta informatsiinim atakam v umovah zrostannya roli FINTECH i BIG TECHS na tsifrovizovanih rinkah kapitalu [Supervisory Capacity of Financial Institutions in Countering Cybercrime and Information Asymmetries in the Conditions of the Growth of the Role of FINTECH and BIG TECHS in the Digitalized International Capital Markets]*, *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, 2 (2), 273-280. [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2\(2\)-43](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-304-2(2)-43)(in Ukraine)

11. Reznikova, N., Shlapak, A. & Ivashchenko, O. (2023). Vid promislovih ekosistem do ekosistem tsifrovoi ekonomiki: novi bisnes-modeli I modeli biznes-konkurentsii v umovah didigitalizatsii mignarodnoi torgivli tovarami I poslugami [From Industrial Ecosystems to Digital Economy Ecosystems: New Business Models and Models of Competition in the Conditions of Digitalization of International Trade in Goods and Services], Herald of Khmelnytskyi National University. Economic sciences, 316(2), 332-340. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-316-2-52> (in Ukraine)
12. Kraus, K., & Kraus, N. (2023). The nature of digital transformation. Energy of the economy. How to feel, understand and use it: Scientific monograph. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 280 p.
13. Kraus, K., Kraus, N. and Shtepa, O. (2021), Industria X.0 I Industria 4.0 v umovah tsifrovoi transformatsii ta innovatsiinoi strategii rozvitku natsionalnoi ekonomiki [Industry x.0 and industry 4.0 in the conditions of digital transformation and innovative strategy of the development of national economy], Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 5, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8901> (Accessed 10 Aug 2024).
14. Zuboff, S. (2018). The age of surveillance capitalism: The fight for the future at the new frontier of power. London: Profile Books.
15. Knoblauch, H., & Löw, M. (2020). The Re-Figuration of Spaces and Refigured Modernity – Concept and Diagnosis. *Historical Social Research*, 45 (3), 263-92. <http://doi: 10.12759/hsr.45.2020.2.263-292>.
16. Alaimo, C., & Kallinikos, J. (2021). Managing by Data: Algorithmic Categories and Organizing. *Organization Studies*, 42 (9), 1385-407. <http://doi: 10.1177/0170840620934062>.
17. Bukht, R., & Heeks, R. (2017). Defining, Conceptualising and Measuring the Digital Economy. Development Informatics Working Paper Series. Retrieved from: <https://diodeweb.files.wordpress.com/2017/08/diwp68-diode.pdf>
18. Toffler, A. 1984. The third wave: The classic study of tomorrow. New York: Bantam.
19. Bruns, A. 2008. Blogs, Wikipedia, Second Life, and beyond: From Production to Produsage. New York: Peter Lang.
20. Polowcxy, J. (2012). Strategic Management at the Beginning of the XXI Century: The Impact of Crisis Turbulences. *Poznan University of Economics Review*, 12 (3), 81–98. Retrieved from: <https://pdfs.semanticscholar.org/28df/2eb4d9823dd1561b0137c456228c6a592864.pdf>
21. Diaz-Bone, R. (2019). Statistical Panopticism and Its Critique. *Historical Social Research*, 44 (2), 77-102. doi: 10.12759/hsr.44.2019.2.77-102.
22. Bechmann, A., & Bowker G.C. (2019). Unsupervised by any other name: Hidden layers of knowledge production in artificial intelligence on social media. *Big Data & Society*, 6 (1), 1-11. doi: 10.1177/2053951718819569
23. Pfeiffer, S. (2019). Digitale Transformation: Great, greater, tilt ...? Von der Produktivkraft- zur Distributivkraftentwicklung. In *Große Transformation? Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden*, 383-99. https://doi.org/10.1007/978-3-658-25947-1_21
24. Büchner, S., Hergesell, J., & Kallinikos, J. (2022). Digital Transformation(s): On the Entanglement of Long-Term Processes and Digital Social Change; An Introduction. *Historical Social Research*, 47(3), 7-39. <https://doi.org/10.12759/hsr.47.2022.25>
25. Chiapello, E., & Knoll, L. (2020). Social Finance and Impact Investing: Governing Welfare in the Era of Financialization. *Historical Social Research*, 2020, 45(3), 7-30. <https://doi.org/10.12759/hsr.45.2020.3.7-30>
26. Barman, E. (2015). Of Principle and Principal: Value Plurality in the Market of Impact Investing. *Valuation Studies*, 2015, 3 (1), 9-44. Retrieved from: <https://valuationstudies.liu.se/article/view/782/362>